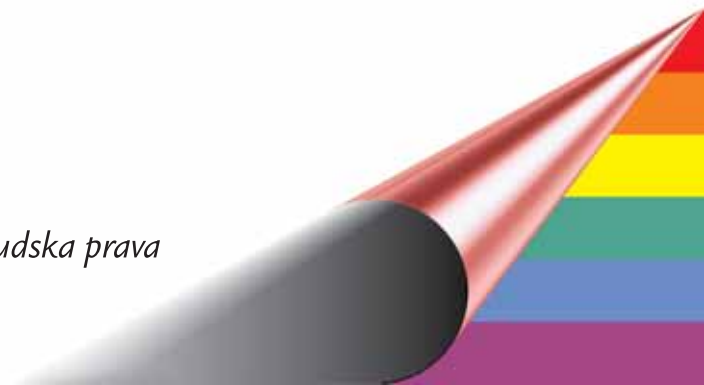

Petnaest godina lezbejskog i gej aktivizma u Srbiji i Crnoj Gori
1990-2005.

Prvo je stiglo jedno pismo

Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava

Petnaest godina lezbejskog i gej aktivizma u Srbiji i Crnoj Gori
1990-2005.

Prvo je stiglo jedno pismo

*Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava
Beograd, 2005.*

Izdavač: Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava, Beograd
Srbija i Crna Gora
tel: 011/3444-950, 063/8 513 170
tel/fax: 011/459-604
e-mail: labris@eunet.yu
www.labris.org.yu

Lektura i korektura: Aleksandra Rašić
Prevod na engleski jezik: Miodrag Kojadinović
Dizajn korica: Ana Klarić
Uredila: Ljiljana Živković
Tehničko uređenje i prelom: Aleksa Ždero
Štampa: Standard 2, Beograd

Tiraž: 500

Beograd 2005.

Sva prava zadržava izdavač.
Za svako korišćenje, umnožavanje i stavljanje u promet dela teksta ili teksta u celini potrebna je saglasnost Labrisa

SADRŽAJ

Uvod - strana s - 5 -	- Kako je počelo organizovanje lezbejki i homoseksualaca u Beogradu, <i>Lepa Mladenović</i> ..... s- 7
Petnaest godina LG aktivizma u SCG - strana s - 9 -	- Hronologija petnaest godina LG aktivizma u Srbiji i Crnoj Gori ..... s - 11
Lezbejski i gej identitet u ratu - strana s - 35 -	- LG identitet u ratu, <i>Boban Stojanović</i> ..... s - 37
Izjava za javnost - strana s - 41 -	- Dejan Nebriđić - nepokorni govor gej žudnje ..... s - 43
Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava - strana s - 47 -	- LABRIS - Ko smo mi? ..... s - 49 - Sa njima smo sarađivale ..... s - 51
Kontakti - strana s - 55 -	- Kontakti LGBT organizacija iz Srbije i Crne Gore ..... s -57

UVOD

Kako je počelo organizovanje lezbejki i homoseksualaca u Beogradu

PRVO JE STIGLO JEDNO PISMO

Sećam se, pismo je stiglo iz Ljubljane na moju kuću, oktobra 1990. godine. Poslato je bilo na desetak adresa u Beogradu, za nekoliko feministkinja i nekoliko gejeva. Tada se otvorao gej-lezbejski Roza Klub u Ljubljani, i oni su pitali hoćemo li i mi da otvorimo jedan sličan Roza Klub u Beogradu. Zvao me je tada Dejan Nebrigić telefonom iz Pančeva, kome je takođe stiglo pismo, i rekao mi je: "Ajde mi da se skupimo." Zbog pisma iz Roza Kluba. Dejan je zvao telefonom gej poznanike i tako je u stvari počelo samoorganizovanje: prvi susret je bio u poslastičarnici hotela Moskva.

Nisam nikada saznala zašto baš tamo, ali neki gej muškarci su pričali kako su tamo ranije tradicionalno dolazili gejevi na kafu. Ja sam tada već imala iskustvo okupljanja iz feminističke grupe *Žene i društvo*, dakle nije mi to bilo neobično da sedimo zajedno zbog nekog političkog i ličnog razloga.

Ali ovo je bilo različito. U grupi je bilo puno muškaraca i malo žena, samo nekoliko nas. Prvo smo se malo gledali, kako ko izgleda, da li nam se smeši. Većina nas se nikada pre nije videla na jednom mestu - toliko *nas* u našem gradu! Ah, kako je to bilo uzbudljivo, nismo jedine! Videla sam ih na slikama, u knjigama, u Njujorku, ali ne u Beogradu. Da, to su važne kote u mapama naše žudnje! U istoriji grada! U udžbenicima o društvenim pokretima. Prvi put: četiri lezbejke se dogovaraju na javnom mestu.

Tako je počelo - nakon nekoliko okupljanja u kafeima, prešli smo u stanove. Nakon toga nam je trebalo ime i cilj, kako ćemo se zvati i šta želimo da radimo. U jednom od tih prvih sas-

tanaka, Boris Liler je rekao: "ARKADIJA, zemlja ljubavi i slobode..." Od svih predloženih imena ovo je imalo najviše podstaknutih fantazija, pa je onda i dobilo najviše glasova. Pored toga u Francuskoj je već početkom veka postojao jedan časopis sa istim imenom koji je između ostalog štampao homo tekstove. Dakle naše ime već je bilo deo evropske homoseksualne istorije.

Sledeće dve godine prošle su u dogovorima, susretima, nekoliko međunarodnih konferencija, i pripremama za statut Arkadije. Kada su počeli ratovi u bivšoj domovini, i neke/i od nas smo odmah krenuli sa antiratnim aktivizmom, tako da okupljanja Arkadije nisu bila česta, ali je zato jedna od tema bila nacionalizam. Nekoliko nas (Dejan, Boris i ja) smo bili sasvim sigurni da Arkadija ne sme biti nacionalistička, i da grupa treba da promoviše ljudska prava svih diskriminiranih populacija.

Arkadija je prve četiri godine šetala od jednog do drugog prostora, i na kraju se smestila u Centar za ženske studije. Tako smo 1994. štampali prvi mali bilten ARKADIJA, i krajem godine još jedan. Te godine broj lezbejki je počeo da se uvećava. Iskustvo ženskog pokreta, organizovanja, rada na emocijama kroz radionice, bilo je od ključne važnosti za razvoj grupe. *Žene Arkadije* bile su aktivne, spremne za saradnju: ženski pokret je doneo metode rada i principe koji su olakšavali procese udruživanja. Tako je 1995. jedan deo lezbejki poželeo da se razdvoji od gej muškaraca iz *Arkadije*. Lezbejke su tada već uveliko bile aktivne u organizaciji, logistici - oba biltena je pripremala Jelica Teodosijević, ono malo para za štampanje došlo je od feministkinja lezbejki, sve radionice facilitirale su lezbejke ženskog

pokreta – autonomne i spremne lezbejke *Arkadije* odlučile su da se samoorganizuju.

Tako je bilo - želja se ostvarila. Ljiljana Živković je krenula da nas organizuje, Jelena Labris je našla ime za grupu, i mi smo krenule da se viđamo svakog petka kao Labriskinje. Labris je već bilo ime u istoriji lezbejskog međunarodnog pokreta.

Bilo nam je važno da smo snažne i samostalne, a "labris" je baš to označavao: žene koje koriste jednu stranu sekire da kopaju zemlju, dakle da seju, grade i hrane sebe i druge, a drugu stranu sekire da se odbrane od neprijatelja. Tako da nisu bile zavisne od muškaraca ni u ratu ni u miru.

Tako je nastao Labris, tokom teških godina Miloševićevog totalitarnog režima. Okupljale smo se i dalje u prostorima Centra za ženske studije i Autonomnog ženskog centra, ponekad i u Ženama u crnom. Tih godina, bilo je nejasno šta su nevladine organizacije, i da li će uopšte moći jedna lezbejska organizacija da se registruje, s obzirom na to da je kasnije odbijeno registrovanje "Džentlmen-a", koju je u Pančevu 1997. godine hteo da pokrene Dejan Nebrigić.

Jedan deo feministinja iz grupe bile su aktivne u antiratnom pokretu. Nekoliko njih već su napustile zemlju neprijateljsku lezbejkama, i krenule ka Berlinu, Londonu, Australiji, SAD, itd. Lezbejska prava nisu bila na programu ni novoosnovanih organizacija za ljudska prava, a kamoli države. Dakle, kao i mnoge druge hrabre lezbejke u svetu, u državama u kojima je biti lezbejka opasno na smrt, Labriskinje su radile i organizovale se.

Pokretačice i liderice Labrisa su bile najvećim delom i u ženskom pokretu, tako da su principi organizovanja bili u procesu. Pored toga pojmovi ženskih ljudskih prava i diskriminacije su već bile usvojene vrednosti. Aktivizam je podrazumevao biti solidarna sa svim grupama koje su diskriminisane. Tako su lezbejke bile na demonstracijama na *Međunarodnom danu protiv fašizma*, 9. novembra, zatim na dane protesta protiv diskriminacije Romkinja i Roma, na akcijama povodom pedeset godina *Međunarodne deklaracije ljudskih prava* 1998, stajale za 8. mart - *Međunarodni dan za prava žena*, potpisivale proteste za prava žena, Albanski i Hrvatica,

za prava žena sa invaliditetom, za prava dece i žena koje su izložene muškom nasilju tokom kampanji *16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama...* ponekad zajedno sa našim gej drugarima, zatim prigovaračima savesti i drugim antimilitaristima.

A u međuvremenu smo radile na svojim životima kroz redovne radionice. Ko smo mi u homofobičnom svetu? Šta nas plaši, odakle naši strahovi i sramote? Šta želimo znati o sebi i drugim lezbejkama? Želje, snovi, erotika lezbejske žudnje... sve su to bile teme o kojima smo razmenjivale iskustva. Stavljati doživljaje u reči za mnoge je bilo jako teško, upravo zato što su lezbejke stigle iz sveta "bez mapa i bez jezika" kako je davno rekla Adrienne Rich. Upravo zato nam je bilo tako jako važno da govorimo jedna drugoj, jer mnoge od rečenica koje smo izgovorile u Labrisu, nikada i nigde pre toga nismo se usudile reći.

A onda 2001. godine, Labriskinje su se registrovale, iznajmile svoj prostor za rad i organizovanje. Nakon velike žurke GOTOVJE, još jedna *Lezbejska nedelja*, sa sestricama lezbejkama iz Hrvatske, Makedonije i Slovenije. Kakva radost! Gotovo je sa režimom, mislile smo mi. Ulazimo u Evropske standarde - nadale smo se. Ljudska prava postaju faktor razvoja društva - kakve lepe želje. Nagoveštava se nacrt za novi Ustav, za antidiskriminacioni zakon, za zakon o ravnopravnosti polova... Ali već sledeće godine bilo je suviše rano. Naš pokušaj da organizujemo Dan ponosa lezbejki i gej muškaraca završio se napadom oko hiljadu fašistički orijentisanih muškaraca na sve učesnike i prolaznike i simpatizere parade Ponosa. Udarci, batine, šipke, gađanje, krv, strah, jaja po kosi, trka, bežanje. Bile smo hrabre, i puno smo naučile tog dana, 30. juna 2001. u Beogradu na Trgu republike. (A ni jedan od tri gore navedena zakona kojima smo se nadale ni danas, pet godina kasnije nije donet.)

Deset godina Labrisa su deset godina ponosa i rada, aktivizma i ljubavi za žene koje vole žene. Mi dolazimo punih ruku, rekla je Džoan Nestl: *Vi, moje lezbejske drugarice dale ste mi svet u kome moje reči mogu da žive, gde je moja ljubav ljubljena suncem, gde se moj bes pretvara u viziju mogućnosti i akciju. Ovo su teška ali neminovna vremena. Ovo su vremena u kojima jesmo.* Dolazimo punih ruku.

PETNAEST GODINA LG AKTIVIZMA U SCG

HRONOLOGIJA PETNAEST GODINA LG AKTIVIZMA U SRBIJI I CRNOJ GORI

Napomena: *Hronologija petnaest godina LG aktivizma u SCG sadrži informacije koje su bile dostupne Labrisu.
Hronologijom nisu obuhvaćene sve aktivnosti LGBT grupa i inicijative na polju promocije LGBT prava, kao na primer radionice i predavanja, saopštenja za javnost, pisma reakcija, promotivni materijal organizacija, učešće LGBT aktivistkinja i aktivista na međunarodnim konferencijama, itd.*

Arkadija, gej-lezbejski lobi, 1990-1995.¹

Novembra 1990. godine, nekolicina lezbejki i gej muškaraca, različitih etničkih i profesionalnih opredeljenja, počela je da se okuplja u kafeu Moskva, u Beogradu. Kasnije je nastavljeno sa sastancima koji su se odvijali u privatnim stanovima. Grupa za afirmaciju lezbejskih i gej ljudskih prava i kulture, "Arkadija", osnovana je 13. januara 1991. godine, kad je održana osnivačka skupština.

*U to vreme ova grupa je okupljala uglavnom osobe koje su, svakako, svojim profesionalnim, odnosno političko-aktivističkim delovanjem, učestvovala u javnom životu i zalagale se za ljudska i politička prava uopšte. Obzirom na to, kao i na druge uslove, nepovoljne po gay/lezbejski aktivizam, osnovno delovanje "Arkadije", bilo je lobiranje u medijima, a osnovni cilj je bio dekriminalizacija homoseksualnosti, odnosno ukidanje stava 3 iz 110. člana Krivičnog zakona Srbije.

---

1) ovaj izveštaj o Arkadiji pisao je Dejan Nebrigić, pokretač *Kampanje protiv homofobije* i jedan od prvih gej aktivista u Srbiji. Njegova smrt decembra 1999 godine, na njegov 29 rođendan, nam je teško pala. Štampanjem ovog teksta ponovo vidimo koliko je važno beležiti svaku gej i lezbejsku aktivnost, i sećamo se posvećenosti, entuzijazma, ozbiljnosti kojim je Dejan Nebrigić radio u gej lezbejskom i anti-ratnom pokretu.

Preuzeto iz "Kampanja protiv homofobije", Evropsko udruženje mladih Srbije, Gay lobby, Beograd, juni 1998.

Ostali ciljevi delovanja ovog udruženja su:

- prestanak svake diskriminacije prilikom zapošljavanja, koja je u suprotnosti sa principima individualne slobode i jednakosti pred zakonom.
- izjednačavanje starosne granice za stupanje u dobrovoljne seksualne odnose, bez obzira, da li se radi o homoseksualnim ili heteroseksualnim odnosima; zalažemo se da ta granica bude ista kao i za heteroseksualne odnose.
- izjednačavanje prava osoba istopolnog usmerenja u svim državnim institucijama.
- uvođenje seksualnog obrazovanja u škole koje bi bilo bazirano na najnovijim naučnim saznanjima i iz koga bi, u skladu sa tim, istopolno seksualno opredeljenje bilo tretirano kao jedan od normalnih oblika ispoljavanja ljudske seksualnosti, tj. fundamentalne biseksualne prirode čoveka.
- prestanak tretiranja istopolnog seksualnog usmerenja kao bolesti od strane medicine, psihijatrije i psihologije.
- okončanje patrijarhalne, muške heteroseksualne dominacije u društvu, tj. безусловna ravnopravnost žena i muškaraca, prevazilaženje stereotipne seksualne uloge u životu i obrazovanju, prestanak institucionalne seksualne diskriminacije i podele uloga na poslu i u porodici.
- prestanak uznemiravanja i maltretiranja osoba istopolnog usmerenja od strane policije, štaviše, zahtevamo policijsku i pravnu zaštitu u slučajevima fizičkih napada i pljački homoseksualaca, i uništavanje kartoteka homoseksualaca koji nisu učinili nijedno krivično delo.
- revizija porodičnog zakonodavstva u smislu ostvarivanja prava za osnivanje bračnih i vanbračnih zajednica, kao i pravo na usvajanje dece, pravo nasleđivanja imovine bračnog druga, penzije, zdravstvene zaštite, društveno priznanje u svim državnim institucijama, itd.

Aktivnosti "Arkadije"

medijsko lobiranje:

Obzirom da nikada nije imala svoje prostorije za rad i sastanke, kao ni minimalni izvor finansiranja, "Arkadija" je svoje aktivnosti fokusirala na medijsko lobiranje za Prava homoseksualaca i lezbejki. Njeni aktivisti i aktivistkinje često su davali intervju, nastupali u televizijskim i radio emisijama, pisali tekstove za novine, saradivali u emisiji "Dee Gay", koja je emitovana na Radiju B-92. Na inicijativu Dejana Nebričića, koji je uređivao te časopise, u "Pacifiku", časopisu za kulturu mira, kao i u publikacijama mirovne ženske grupe "Žene u crnom", u redovnoj rubrici objavljivane su gay/lezbejske strane. A na inicijativu Lepe Mladenović, jedne od urednica, u "Feminističkim sveskama" (izdavač: Ženski centar), takođe kao redovna rubrika, objavljene su lezbejske strane - "Voleti drugu". Aktivisti "Arkadije" takođe su saradivali i u emisijama na Radio-Pančevu koje su, u okviru noćnog kontakt-programa i omladinskih emisija, u nekoliko navrata, za temu imale homoseksualnost (u to vreme, 1991-1993, ova stanica je imala nezavisnu uređivačku politiku). Prilikom političke zloupotrebe homoseksualnosti, "Arkadija" je, u nekoliko navrata, javno protestovala. Ti protesti su objavljeni, skoro isključivo, u nezavisnim medijima: "Vreme", "Republika", Radio B-92, Radio-Pančevo, feminističke publikacije u Beogradu.

pacifističko-feministički aktivizam:

Pošto je ova grupa formirana baš na samom početku rata i raspada SFRJ, prvi javni nastup "Arkadije" je bio cirkularno pismo svim gay i lezbejskim organizacijama i grupama u kojem je jasno osuđena radikalizacija društva i militarizam. Ovo pismo objavljeno je u velikom broju gay/lezbejskih časopisa u inostranstvu i naišlo je na lep prijem lezbejske i gay zajednice u svetu. Ratne okolnosti uticale su i da nekoliko najaktivnijih članova/članica Gay/lezbejskog lobija "Arkadija" svoje aktivnosti fokusira na pacifističko i antimilitarističko delovanje, angažujući se u Centru za antiratnu akciju, kao i u drugim mirovnim i feminističkim grupama, pa su tako, logično, morali da smanje svoje gay/lezbejsko aktivističko angažovanje.

tribine i javni protesti:

Zbog ogromne homofobije i radikalizacije društva, "Arkadija" nije mogla da se u većoj meri angažuje u aktivnostima koje bi bile javnog karaktera - protestnim skupovima, tribinama i slično - zbog opasnosti da bi učesnici tih skupova bili fizički zlostavljani.

Ipak, 1991. godine prvi - i jedini put javno - obeležen je 27. jun, Internacional Lesbian and Gay Pride Day. Organizovana je tribina u Domu omladine u Beogradu, na kojoj je nekoliko aktivista i aktivistinja "Arkadije", kao i teoretičara umetnosti, govorilo o gay/lezbejskom aktivizmu, o 27. junu, o gay-kulturi i umetnosti. Tribina je izazvala veliku pažnju javnosti, a prošla je bez ijednog incidenta.

Sledeće, 1992. godine, obzirom na rat koji se tada uveliko vodio, i na uticaj koji je imao na socijalnu situaciju, bilo je sasvim drugačije. Aktivisti i aktivistkinje "Arkadije" su u okviru Studentskog protesta '92 na Filozofskom fakultetu, obeležavajući 27. jun, pokušali da organizuju tribinu. Pred sam početak tribine grupa mladića, koji su se predstavili kao studenti teologije, fizički su sprečili učesnike i publiku da uđu u salu u kojoj je trebalo da se održi tribina.

Od tada, "Arkadija" 27. jun obeležava internim radionicama i tribinama koje su zatvorene za javnost, ali je obeležavanje samog Internacional Lesbian and Gay Pride Day-a uvek praćeno izdavanjem saopštenja i medijskim lobiranjem.

bilten "Arkadija":

Zbog nedostatka materijalnih sredstava, Gay/lezbejski lobi "Arkadija" izdao je samo dva broja istoimenog biltena. Nulti broj, koji je izašao u leto 1993. godine, štampan je na srpskom i na engleskom jeziku, a prvi broj, objavljen jula 1994. godine, štampan je na srpskom, uz mali rezime svih tekstova na engleskom. Kompletno je preveden samo uvodni deo.

U biltenu "Arkadija" našle su se sledeće rubrike i teme: Lepa Mladenović je u uvodniku pisala o lezbejskom/gay coming out-u; aktivistkinje "Arkadije", koje su bile u New Yorku na

obeležavanju 27. juna, izveštavale su o tom događaju; takođe, aktivistkinja "Arkadije" koja je bila u Helsinkiju na konferenciji ILGA-e, pisala je o tom sastanku. Obzirom da je to tada bila najaktuelnija tema, objavljen je tekst o dekriminalizaciji homoseksualnosti. Veliki temat je posvećen AIDS-u. U rubrici o kulturi objavljeni su kratki prikazi gay/lezbejskih knjiga, dve pesme, jedno poglavlje većeg eseja Dejana Nebrigića u kojem se govori o Oskaru Vajldu, kao i autentična priča o lezbejskom coming out-u. Takođe, u biltenu "Arkadija" su štampani i izvodi sa radionice "Homoseksualnost i jezik", koja je održana na Ženskim studijama. A na kraju, objavljena je i anketa - "Šta Beograđani i Beograđanke misle o lezbejkama?"

Bilten je štampan u 350 primeraka, a finansiran je privatnom donacijom Nancy Solomon, lezbejske aktivistkinje iz San Franciska.

ostale aktivnosti i međunarodna saradnja:

Od 1994. godine "Arkadija" počinje svoje radne sastanke da održava u prostorijama Centra za ženske studije. To je bio čin ogromne javne podrške, koju je "Arkadija" prvi put tada dobila i koji joj je omogućio da proširi svoje aktivnosti. Tada je, pored sastanaka, počelo organizovanje tematskih radionica. Najaktuelnije su bile radionice o nasilju nad lezbejkama i gay-muškarima na ulici. Razgovaralo se o načinima suprostavljanja nasilju, kako bi se razvijale tehnike za savladavanje sopstvenog straha, za izlazak iz logike žrtve, koja dolazi od interiorizacije društvenog pritiska i mržnje prema lezbejkama i gay-muškarima.

Oktobra 1994. godine, "Arkadija" je sprovedla veliku anketu u cilju ispitivanja lezbofobije i vidljivosti lezbejki u našem društvu. Obradeni podaci su bili poražavajući, pokazana je ogromna mržnja i strah, kako širih masa tako i pojedinih feminističkih aktivistkinja.

Tokom 1994. godine, dok je "Arkadija" koristila prostorije Ženskih studija, isti prostor je koristio i Projekat za pomoć izbeglicama, koji je, saznajući da dela pod istim krovom sa

lezbejkama i homoseksualcima, uputio pismo koordinacionom odboru Ženskih studija, u kojem se zahtevalo momentalno izbacivanje "Arkadije" iz tog prostora uz obrazloženje da su ta dva projekta nekompatibilna. Za podršku ovom diskriminatorskom činu dobili su finansijere projekta i šefa Etičke komisije Srpskog lekarskog društva, ali ne i koordinacionog odbora Ženskih studija. Usledilo je privremeno udaljavanje iz tog prostora, dok Projekat za pomoć izbeglicama ne nađe novi prostor.

"Arkadija" je učlanjena u Internacional Lesbian and Gay Asociation (ILGA)."

1994.

Lepa Mladenović, jedna od osnivačica Arkadije, za svoj rad na promociji lezbejskih i gej prava dobila je nagradu Filipe de Suza, Međunarodnog komiteta za ljudska prava lezbejki i gej muškaraca, na proslavi Dana ponosa u Njujorku.

Pri Ministarstvu pravde SRJ registrovana je prva lezbejska i gej grupa – Arkadija.

U okviru Centra za ženske studije, Beograd, inicirane su Lezbejske studije. U periodu od 1994. do 1997. godine predavačice su bile Lepa Mladenović, Zorica Mršević, Ria Convenc (Belgija), Ingrid Foeken i Anja Mullenbelt (Holandija), Kris Korin (Velika Britanija).

**U junu
dekriminalizovan
dobrovoljni
homoseksualni
(muški) odnos u
Kaznenom zakonu
Republike Srbije,
brisanjem člana 110
pomenutog zakona.**

1995.

U martu osnovan je Labris – grupa za lezbejska ljudska prava. Labris je prvo delovao kao lezbejska sekcija u okviru Arkadije, a zatim se osamostalio u grupu. Ciljevi grupe bili su osnaživanje lezbejki, rad na povećanju lezbejske vidljivosti i povezivanju sa lezbejskim grupama iz Istočne Evrope. Aktivistkinje organizuju nedeljna okupljanja za sastanke i radionice. Radi se na medijskoj promociji grupe i lezbejskih prava, i povezivanju sa ženskim grupama.

U maju u jednoj od beogradskih ulica verbalno i fizički napadnute četiri aktivistkinje Labrisa u akciji ispisivanja grafita. Prolaznici nisu reagovali na napad, ali su zato stizala pisma podrške od feministkinja i lezbejki iz raznih krajeva sveta. Slučaj nije bio prijavljen policiji.

U septembru, anketu koja je za cilj imala da ispita stepen homofobije, na beogradskim ulicama sproveo je Labris.

Izlaze 1. i 2. broj lezbejskih novina - *Labris novine*, grupe Labris.

Labris je objavio dve knjige poezije – *Ravnodušni šumarak*, Ljiljane Živković i *Žene u mreži*, Štefe Markunove - i jednu novelu – *Lady M*, Jelene Labris.

1996.

Labris je objavio knjigu poezije – Žene komete, Štefe Markunove.

1997.

U martu Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Sekretarijat u Pančevu, odbilo je zahtev Udruženja građana Klub džentlmena za upis u Udruženja u Registar, uz obrazloženje da ciljevi i zadaci ovog Udruženja građana nisu u skladu sa Zakonom.

Zahtev je odbijen i nakon uložene žalbe.

U periodu mart-maj Labris je sproveo anketu na ulicama Beograda. Cilj ankete bio je da se utvrdi stepen lezbofobije među ženama.

U junu grupa od petnaest lezbejki iz Beograda i Novog Sada odlazi na skup *Prva lezbejska nedelja – skup lezbejskih aktivistkinja iz ex-yu* u Sloveniju. Skup je organizovala feminističko-lezbejska grupa Kasandra u saradnji sa Labrisom. Ovaj susret bio je inicijalni za kasnije razvijanje čvrste i kontinuirane saradnje među lezbejskim grupama sa prostora bivše Jugoslavije.

Izlaze 3. i 4-5. broj Labris novina.

Tokom godine u časopisu Symposion u nastavcima izlazi roman *Paris-New York* autora Dejana Nebrigića i priča Miodraga Kojadinovića *Voliš li me, dečake?*, prethodno objavljena u antologiji najboljih priča u Americi.

1998.

U maju pokrenut je web sajt *gay-Serbia.com*, kao web portal za LGBT zajednicu Srbije i Crne Gore.

U junu održana tribina u prostorijama Centra za ženske studije u Beogradu povodom obeležavanja Međunarodnog dana ponosa LGBT osoba, u organizaciji Labrisa, Arkadije, Evropskog udruženja mladih Srbije i Fonda za humanitarno pravo.

U septembru održan je trodnevni seminar za rad na SOS telefonu za lezbejke, u organizaciji Labrisa. Seminar je vodila Kris Koris aktivistkinja Lezbejske SOS linije u Glazgovu, i predavačica na Ženskim studijama na Glazgov univerzitetu.

U decembru povodom pedesetogodišnjice potpisivanja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, Labris objavljuje set razglednica na temu prava na rad, porodicu, lezbejsku vidljivost i kulturu.

Arkadija u saradnji sa Fondom za humanitarno pravo i Evropskim udruženjem mladih Srbije pokreće projekat Kampanja protiv homofobije, koji se bavi unapređenjem položaja lezbejki i gej muškaraca.

Projekat je realizovan tokom 1998. i 1999. godine i obuhvatio je pravno-sociološke analize homofobije u Srbiji, praćenje medija i analitičku bibliografiju tekstova o homoseksualnosti.

1999.

Osnovana gej-lezbejska grupa New Age - Rainbow u Novom Sadu.

Prvi javno deklarisan gej aktivista, Dejan Nebrigić, ubijen je u svom stanu, na 29. rođendan, 29. decembra.

Izlazi 6 -7. broj Labris novina.

2000.

U januaru održana je prva međunarodna gej i lezbejska konferencija pod nazivom *Živi i pustite druge da žive* u Novom Sadu u organizaciji grupe New Age - Rainbow. Konferencija je pored LG aktivista okupila i brojne novinarke i novinare i opštu javnost.

U januaru više nevladinih organizacija održalo je tribina Sećanje na Dejana Nebrigića.

U maju osnovan je Gayten – LGBT - centar za promociju prava seksualnih manjina, u Beogradu. Gayten se razvio iz Arkadije – gej i lezbejskog lobija.

U maju počeo je sa radom labrisov web sajt.

Proslava Međunarodnog dana ponosa obeležena je saopštenjem za javnost i štampanjem nalepnica i koktelom zatvorenog tipa.

U junu Gayten LGBT organizovao je *Coming Out With Nick I*, projekat koji za cilj ima artikulaciju javne prisutnosti homoseksualnosti u nas. Projekat angažovanjem na polju umetničke prakse označava javno ne postojeći homoseksualni identitet u javnim medijima. Projekat nema za cilj njegovo uspostavljanje već njegovo prepoznavanje i ukazivanje na njegovu transparentnost kroz umetničku praksu.

Projekat se sastojao od izložbi "100 godina za prava homoseksualaca u Nemačkoj" i "Coming Out with Nick", raznovrsnih umetničkih radova, senzualne teatarske instalacije "Hissing Sonnets", dokumentarnog filma "Double Exit" i javne tribine o gej i lezbejskim pravima u Srbiji.

U oktobru održan je susret *Druga lezbejska Nedelja – skup lezbejskih aktivistkinja iz ex-yu* pod nazivom *Budi to što jesi*, u organizaciji Labrisa.

U oktobru sedam predstavnica Labrisa prisustvovalo je otvaranju izložbe fotografija *Lesbian Connexion/s* i foto radionicama u Zagrebu, na poziv lezbejske grupe Kontra.

U novembru osnovana je Queeria LGBT kao radna grupa Socijaldemokratske omladine, u Beogradu.

U decembru osnovana nevladina organizacija Istopolne studije.

U decembru LGBT grupa Queeria započela medijsku kampanju *Legalizacije istopolnih veza*.

Izlazi 8-9. broj Labris novina.

Izlazi 1. broj – za 1999/2000. godinu queer magazina Gayto, grupe Gayten-LGBT.

2001.

Početkom februara Labris prvi put ulazi u sopstvene prostorije za rad. Od osnivanja korišćene su prostorije i oprema grupa Autonomni ženski centra, Centar za ženske studije, Asocijacija za žensku inicijativu i grupe... Iz kruga.

U februaru nasilno prekinuta realizacija kampanje *Legalizacije istopolnih veza* LGBT grupe Queeria napadom na kancelarije ove grupe.

U februaru Dejanu Nebrigiću posthumno dodeljena narada Filipe de Suza za 2000. godinu, organizacije IGLHRC.

U martu u saradnji Dečjeg romskog centra i Labrisa organizovan protesni skup *Protiv rasizma i homofobije*, na glavnom beograskom trgu.

U martu u Domu omladine održana tribina namenjena LGBT populaciji na kojoj su prezentovani rezultati istraživanja "Brza procena rizika i reagovanje na HIV/AIDS (i seksualno prenosive infekcije, psihoaktivne supstance, diskriminaciju)".

Od aprila do decembra Istopolne studije organizuju niz predavanja. Jedan od rezultata Studija je i objavljena Čitanka istopolnih studija koja sadrži završne radove polaznika studija, tj. mr Miodraga Kojadinovića, dr Zorice Mršević, mr Ivane Spasić, Dušana Maljkovića, Lepe Mladenović, dr Maje Kandido-Jakšić, dr Žarane Papić idr.

U junu postavljena je izložba lezbejskih fotografija - *Lesbian connexion's* - u organizaciji Labrisa u Studentskom kulturnom centru u Beogradu u okviru obeležavanja Međunarodnog dana ponosa.

29. juna Beograd oblepljen nepotpisanim plakatima koji pozivaju na sprečavanje održavanja Parade ponosa u Beogradu.

30. juna održana je prva parada ponosa u Beogradu, pod nazivom *Ima mesta za sve nas*, u organizaciji Labrisa i Gaytena a uz podršku brojnih nevladinih organizacija.

Prvoj paradi ponosa prisustvovala su i aktivistkinje iz Hrvatske, Slovenije, Makedonije, Irske i Italije.

Parada je nasilno prekinuta od strane ultradesničarski orijentisanih grupa, grupacija i pojedinaca i pojedinki. U nasilju su učestvovali i predstavnici crkve, navijačkih klubova, članstvo pojedinih političkih partija. Po našim podacima oko četrdeset osoba je lakše povređeno a dve teže.

Planirana proslava na Trgu Republike, tribine, pozorišna predstava, koncert klasične muzike i koktel nisu realizovani.

4. jula održana je konferencija za štampu povodom nasilja na prvoj paradi ponosa u Beogradu. Na konferenciji su govorile javne ličnosti, predstavnice nevladinog sektora i jedna predstavница vlasti.

U avgustu je usvojena Riška deklaracija od strane predstavnika trinaest istočnoevropskih zemalja, kojima se od država u regionu zahtevalo da se aktivno suprotstave homofobiji. Slučaj inertnosti spskih vlasti prema počiniocima nasilja tokom parade je posebno istaknut. Jedan od troje sastavljača deklaracije bio je Miodrag Kojadinović.

U septembru aktivistkinje iz Srbije prisustvovala su regionalnom radnom sastanku lezbejskih aktivistkinja iz ex-yu, pod nazivom *Ravnopravno državljanstvo*, u Hrvatskoj u organizaciji lezbejske grupe Kontra. Na sastanku je između ostalog usvojena i Platforma o umrežavanju.

Tokom septembra i oktobra Queeria LGBT relizovala je kampanju *Stop nasilju, diskriminaciji, homofobiji i nejednakosti*, preko bilborda postavljenih u više gradova Srbije. Većina od petnaest bilborda su pocepani u prvoj nedelji kampanje.

U oktobru osnovana je mreža LGBT grupa iz Srbije – DP mreža koja je okupila osam LGBT organizacija. Cilj mreže bio je razmena informacija i znanja i zajedničko delovanje na polju promocije LGBT prava. Rad mreže prestao je u oktobru 2003. godine.

U oktobru počinje sa radom SPY (Siguran Puls Mladih) i započinje svoj prvi projekat - prvo istraživanje (u saradnji sa UNICEF-om) u Jugoslaviji posvećeno LGBT populaciji (i onim pripadnicima/cama LGBT populacije koji/e su ujedno korisnici/e droga i/ili seksualni radnici/e), a vezano za stepen rizika od HIV infekcije i zloupotrebe psihoaktivnih supstanci. Istraživanje je takođe bilo usmereno i ka ispitivanju njihovih potreba (u zdravstvenom sistemu i uopšte u društvu) i iskustava sa diskriminacijom. Istraživanje je vršeno na svim nivoima u društvu – intervjuisani i anketirani bili su pripadnici/e NVO, pojedinci/ke i dr. Vršeno je i ispitivanje radnika/ca u institucijama – kako postupaju prema LGBT osobama. Projekat je trajao do februara 2002. godine.

Od novembra počinje sa radom Queeria *on-line* magazin koji obrađuje teme vezane za queer teoriju, film, muziku, književnost, vizuelnu umetnost i zdravlje.

U novembru počeo je da izlazi prvi javni *straight frendly* magazin *Dečko*, udruženja New Age - Rainbow. Magazin je izlazio do jula 2004. godine.

U decembru, grupa SPY povodom Svetskog dana borbe protiv SIDA-e organizovala je prvu outreach akciju ciljano sprovedenu za LGBT populaciju – odlazak na teren – u klubu X i javnim okupljalštima LGBT populacije (javni WC-i i parkovi) i podela prezervativa.

2001.

U decembru počela je sa emitovanjem radio emisija o seksualnim različitostima - Gayming u sklopu serijala pod nazivom *Ljudi sa nama*, na radiju Beograd 202. Emisija je emitovana u noćnom terminu jednom nedeljno do kraja 2004. godine.

Prvi autori emisije bili su aktivisti Gaytena (do juna 2003. godine), a zatim grupe New Age - Rainbow iz Novog Sada.

U decembru počeo je sa radom sajt grupe Queeria.

U decembru Erika Markus i Daglas Konrad iz San Franciska snimili film o organizovanju prve Parade ponosa u Beogradu.

Izlaze 10 -11, 12. i 13. broj Labris novina.

Izlazi zbornik, *Očajnički tražeći sestrinstvo* koji sadrži istoriju grupe Labris od 1995. do 2001. godine.

2002.

U februaru organizatorke i organizatori prve Parade Ponosa u Beogradu dobili su nagradu *Grizzly Bear* Internacionalne lezbejske i gej kulturološke asocijacije.

U februaru izlazi prvi broj press clippinga kao rezultat praćenja dva dnevna lista – *Danas i Blic* i dva nedeljnika – *NIN i Vreme*, za period 1. avgust 2001- 31. januar 2002. godine. Press clipping Labris je koristio za analizu prezentacije lezbejskih i gej prava u pomenutim štampanim medijima.

U aprilu, u Nišu je oformljena Lambda, Centar za promociju i unapređenje LGBT ljudskih prava i queer kulture, organizacija koja se bavi pitanjem gejeva, lezbejki, biseksualnih, transrodnih i transeksualnih osoba (LGBT). Primarni cilj Lambde je suprotavljanje svakom obliku netrpeljivosti prema osobama čiji su pol, rodno izražavanje, rodni identitet i/ili seksualna orijentacija drugačiji od društveno očekivanih, otklanjanje svih oblika nasilja i diskriminacije i obezbeđivanje pune i ravnopravne integracije LGBT osoba u društvo.

U aprilu održana je prva u nizu tribina pod nazivom *Seksualne različitosti i prevencija HIV-a*, u organizaciji Omladine Jazas-a, a u saradnji sa aktivistkinjama i aktivistima lezbejskih i gej grupa iz Srbije. Projekat je trajao godinu dana i realizovan je u više gradova Srbije.

U junu devet aktivistkinja Labrisa prisustvovalo prvoj Paradi ponosa u Zagrebu.

U julu organizatori Kristofer strit de ja u Kelnu uručili predstavnicima organizatora prve Parade ponosa u Beogradu nagradu *Europride Award*.

U julu organizatori druge Parade ponosa u Ljubljani uručili predstavnicima organizatora prve Parade ponosa u Beogradu nagradu *Flamingo*.

U avgustu održan je LGBT kamp za mlade aktivistkinje i aktiviste iz jugoistočne Evrope u Bačkoj Topoli, u organizaciji New Age-Rainbow.

U avgustu izlazi drugi broj press clippinga kao rezultat praćenja dva dnevna lista – *Danas i Blic* i dva nedeljnika – *NIN i Vreme*, za period 1. februar 2002- 31. juli 2002. godine. Press clipping Labris je koristio za analizu prezentacije lezbejskih i gej prava u pomenutim štampanim medijima.

U septembru umrla je Žarana Papić, feministkinja, antimilitariskinja i podržavateljica lezbejskog i gej pokreta u Srbiji.

U septembru u Ljubljani održan skup lezbejskih aktivistkinja iz država bivše Jugoslavije, *Jednakopravno državljanstvo*. Skup je organizovala lezbejska organizacija ŠKUC-LL u saradnji sa Mirovnim institutom Ljubljana.

2002.

U periodu oktobar - decembar realizovana je medijska kampanja u organizaciji Labrisa, Gaytena i Queerie. Kampanja je obuhvatila emitovanje TV spota, radio džingla i anketu među LGBT populacijom o homofobiji u domaćim medijima.

U oktobru osnovana je Gayrilla - ad hoc, underground, neformalna grupa LGBT entuzijasta.

U oktobru Lambda u saradnji sa virtuelnom grupom Balconn Lesbian Connetion, postavlja svoju web prezentaciju.

U novembru počeo sa realizacijom jednogodišnji projekat *Edukacija ženskih NVO iz Srbije i Vojvodine o lezbejskim ljudskim pravima*, u organizaciji Labrisa. Na projektu je učestvovalo devet ženskih grupa iz Beograda, Niša i Novog Sada. Ciklus edukacije se sastojao iz niza edukativnih i kreativnih radionica, predavanja i filmskih projekcija.

U novembru grupa SPY započinje projekat "Zdravstveno-vaspitna intervencija na HIV, polno prenosive bolesti i zloupotrebu psihoaktivnih supstanci u LGBT populaciji", koji je realizuje i tokom 2003. godine i 2004. godine sa fokusom na MSM (Men Having Sex with Men) populaciju.

Tokom novembra i decembra Gayrilla je sproveda niz akcija pisanja grafita afirmativne sadržine i plakatiranja grada i njima privukla veliku medijsku pažnju.

Tokom akcija pojedini aktivisti su privođeni od strane Vojske Jugoslavije i MUP-a Srbije na kraće informativne razgovore.

Tokom novembra i decembra u Beogradu, u Centru za kulturnu dekontaminaciju organizacija Centar za novo pozorište i igru - Cenpi - organizovao je projekciju filmova sa LGBT tematikom.

U decembru, grupa SPY povodom Svetskog dana borbe protiv SIDA-e u saradnji sa DP mrežom organizuje tribinu "Zajedno različiti" u CZKD-u za LGBT populaciju, na kojoj su prezentovani rezultati istraživanja iz projekta "Zdravstveno-vaspitna intervencija na HIV, polno prenosive bolesti i zloupotrebu psihoaktivnih supstanci u LGBT populaciji".

U decembru Lambda organizuje akciju grafitiranja grada u cilju senzibilisanja javnosti o LGBT egzistenciji. Zahvaljujući ovoj akciji aktivistkinje i aktivisti Lambde su uspostavili/e odličan kontakt sa najgledanijom lokalnom televizijom i dali/e nekoliko intervjua za novine i televiziju.

U decembru u Gete Institutu, održana je promocija dokumentarnih filmova u okviru projekta "TV i medijski trening". Među prikazanim filmovima bio je i "Vreme za toleranciju - Zeit für Toleranz" autora Aleksandra Đokanovića. Film obrađuje temu homofobije i gej pokreta u Srbiji. U filmu govore Dušan Maljković, Biljana Kovačević Vučo i Predrag M. Azdejković i korišćen je arhivski materijal B92 sa prve gej parade u Beogradu. Međunarodni žiri koji su činili/e direktor Gete Instituta, predstavnik Nemačke ambasade u Beogradu, koordinator projekta i urednica informativnog programa RTS, dodelio je prvu nagradu ovom filmu.

U decembru održana je tribina *Diskriminacija nad marginalizovanim ženskim grupama – nasilje nad lezbejkama* uz podršku Ljiljane Gaković, autorke istoimenog dokumentarnog filma i Doma omladine Beograd.

Izlazi 14-15, 16. broj Labris novina.

Tokom godine Labris je objavio knjigu poezije *Žene na ribarskom ostrvu*, Štefe Markunove, i tri brošure: *Namenjeno mladim LGB osobama*, *Namenjeno roditeljima čija su deca LGB* i *Sigurniji lezbejski seks*.

Dokumentarni film o beogradskoj Paradi ponosa iz 2001. godine izradio je Labris u saradnji sa LGBT grupom Gayten.

Izlazi 2. broj – za 2002. godinu *queer* magazin Gayto, grupe Gayten-LGBT.

2003.

U aprilu je donet zakon o javnom informisanju Republike Srbije koji članom 38 zabranjuje govor mržnje i prema osobama istopolne orijentacije.

U februaru objavljen je treći broj press clippinga kao rezultat praćenja dva dnevna lista – *Danas i Blic* i dva nedeljnika – *NIN i Vreme*, za period 1. avgust 2002- 31. januar 2003. godine. Press clipping Labris je koristio za analizu prezentacije lezbejskih i gej prava u pomenutim štampanim medijima.

U februaru organizacija Lambda u saradnji sa Ženama u crnom iz Njujorka organizuje performans na centralnom niškom gradskom trgu.

U martu je ubijena Merlinka (Vjeran Miladinović, 43), prvi javno deklarisan transvestit, na prostorima bivše Jugoslavije - u Beogradu. Merlinku pamtimo po ulogama u filmovima "Marble ass", reditelja Želimira Žilnika i "Lepe žene prolaze kroz grad". Autorka je romana *Terezin sin* (objavljen 2001. godine i dopunjeno izdanje 2002. godine).

U martu Queeria LGBT, u saradnji sa Centrom za nenasilnu akciju iz Beograda, organizovala je Trening nenasilne razrade konflikata za novinare i novinarke u Ulcinju.

U maju u okviru projekta "Tolerancija razlika" Nansen centar iz Beograda organizovao je javnu debatu na temu "Homofobija" (Ko se s kim drži za ruku?), u Domu omladine, Beograd.

U junu Međunarodni dan ponosa LGBT osoba obeležile su grupe Labris i Gayten proslavom zatvorenog tipa u kancelarijama Labrisa. Proslavi su prisustvovala/i predstavnici NVO sektora, pojedinke i pojedinci.

Ovim povodom Labris – grupa za lezbejska ljudska prava, realizovao je kampanju slabijeg intenziteta usmerenu na NVO, vladine institucije, demokratski orijentisane političke partije, studentske organizacije i medije u SCG.

U julu, u Nišu zabeležen je slučaj kršenja ljudskih prava nad osobama istopolne seksualne orijentacije. Dvojica punoletnih muškaraca M.M. (24) i M.R. (33) , kao i članovi porodice M.R.-a bili su izloženi verbalnim i fizičkim napadima od strane majke i ujaka M.M.-a. Razlog napada bila je njihova emotivna veza. Nakon prijave slučaja policiji, pritisak koji su ove dve osobe vršile nad M.R. prestao je, ali zato je pojačan pritisak koji je vršen nad M.M. i to pod direktnom pretnjom vatrenim oružjem.

Slučaj je ostao nerešen u nedostatku pravnih i socijalnih solucija.

U avgustu Labris je predao "Predlog izmena i dopuna zakona o porodici" republičkom ministarstvu za socijalna pitanja. Predlog izmena i dopuna zakona o porodici odnosi se na dva moguća modela: izjednačenje homoseksualnog i heteroseksulanog braka i uvođenje instituta zajednice osoba istog pola.

Predlog je usledio kao posledica neadekvatnog predloga zakona o porodici ministarstva za socijalna pitanja, koje je svojim predlogom u potpunosti izostavilo osobe istopolne orijentacije.

U avgustu Lambda pokreće online psihološko savetovalište na svom sajtu.

U septembru osnovano je Udruženje za promociju ljudskih prava seksualno različitih "Pride", čiji je glavni cilj organizovanje Parade ponosa naredne godine. Organizaciju su osnivali aktivisti i aktivistkinje nekoliko nevladinih organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava.

U oktobru Queeria - LGBT uradila je istraživanje o oglasima lične prirode sa sajtova gay-serbia.com, lovedelux.com i gaydar.co.uk.

U oktobru Labris je pokrenuo *online* psihološko savetovalište za lezbejke.

U oktobru Gayten LGBT organizovao je drugi deo projekta *Coming Out With Nick* (COWN II). Projekat je postavljen na internacionalnom nivou sa pokušajem da Srbiji i Crnoj Gori prikaže izbor queer izložbi, teorije, radionica i dokumentarnih filmova.

Projekat je realizovan u Beogradu, Kulturnom centru Rex, od 16. do 19. oktobra 2003. godine. Predstavljanjem različitih formi/strategija queer kulture u Beogradu otvorena je diskusija koja je bitna za osnaživanje civilnog društva i ljudskih prava, kao i osnaživanju queer ekspresije unutar LGBT zajednice u Srbiji.

U oktobru Udruženje za promociju ljudskih prava seksualno različitih "Pride" uputio je zahtev Ministarstvu prosvete Republike Srbije da svim raspoloživim zakonskim sredstvima omogući upis osamneastogodišnjem homoseksualcu M.G. kome već dva meseca srednje medicinske škole u Zemunu i na Zvezdari ne dozvoljavaju upis u četvrtu godinu. Iako je punoletan, u oba slučaja upis je odbijen uz obrazloženje da je potrebna saglasnost roditelja. Iz priče M.G.-a jasno se vidi da je u pitanju diskriminacija na osnovu seksualnog opredeljenja. Nakon nekoliko meseci akcije javnog protesta povodom ovog slučaja, M.G.-u je dozvoljeno da pohađa četvrtu godinu srednje medicinske škole na Zvezdari.

U oktobru održana je prva promotivna žurka Belgrade Pride Parade "Dancing Queer". Nakon ove, usledila je serija žurki u organizaciji BG Pride-a u okviru akcije prikupljanja sredstava za organizaciju Parade ponosa 2004. godine.

2003.

U novembru grupa SPY postaje članica Republičke komisije za borbu protiv SIDA-e, gde nastavlja delovanje u cilju osveščivanja pripadnika državnih struktura o postojanju i problemima LGBT populacije vezano za problematiku HIV-a i drugo.

U novembru Labris je otvorio službu *Info telefon za lezbejke*, sa ciljem da informiše lezbejke i opštu populaciju o lezbejskim ljudskim pravima, nevladinim organizacijama koje zastupaju lezbejska prava, kulturnim i aktivističkim događajima relevantnim za ženski i lezbejski aktivizam. Brojevi telefona Info centra se objavljuju u pojedinim dnevnim listovima.

U decembru više nevladinih organizacija iz Beograda mirnim protestom obeležilo Međunarodni dan ljudskih prava na beogradskom Trgu republike zbog stanja ljudskih prava u SCG. Ovim povodom Labris je realizovao kampanju slabijeg intenziteta usmerenu na nevladine organizacije, vladine institucije, demokratski orijentisane političke partije, studentske organizacije i medije u SCG.

U decembru maloletna J. N. (16 godina) nakon out-ovanja svojim roditeljima, biva maltretirana od strane istih, a kasnije i od strane policije koja je nastupila krajnje brutalno u ovom slučaju, kako verbalno, tako i fizički. Nakon uključenja maloletne J.N. u radio emisiju Gayming, 15. decembra u kojoj je ona izložila svoj slučaj široj javnosti, usledila su uključenja drugih ljudi koji su se nalazili u sličnoj situaciji, što je potvrdilo da ovo nije jedinstven, izolovan slučaj.

U decembru časopis *Dečko* objavljuje online verziju svog magazina čime prerasta u multimedijalni projekat.

U decembru politička stranka Liberali Srbije ponudila udruženju Pride da se na izornoj listi te stranke nađu i dva predstavnika Pridea, što su ovi odbili obrazlažući pogrešnim da se gej i lezbejski pokret vezuje "u ovom trenutku za bilo koju političku opciju".

Izlazi 17-18. broj Labris novina.

2004.

U aprilu Labris je pokrenuo prvo prevedeno na srpski jezik, *online* izdanje lezbejskog stripa *Lezbejke kojih se treba kloniti*, autorke Alison Bekdel ("Dykes to watch out for").

U aprilu Skupština Udruženja za promociju ljudskih prava seksualno različitih, Pride, donela je odluku o otkazivanju Druge beogradske parade ponosa seksualno različitih. Glavni razlozi za ovakvu odluku su previsok rizik i nemogućnost da se učesnicama i učesnicima skupa garantuje bezbednost i odsustvo snažne podrške demokratske javnosti.

U maju postavljena je Izložba fotografija nemačkog umetnika Kristofa Burčera (Christoph Burtcher) u Centru za kulturnu dekontaminaciju.

Izložba obuhvata dva ciklusa radova - *Može doći do groznice, zbog mene, zbog tebe, zbog ljubavi* - fotografski pristup životu sa HIV-om (2002.) i *Stvarajući čudo* - devet fotografskih pokušaja sa HIV krvlju i likovima anđela (2003.).

Izložbu su realizovali Udruženje Pride i Centar za kulturnu dekontaminaciju a uz podršku Gete instituta u Beogradu.

U maju osnovana je LGBT organizacija Slobodna Duga - prva LGBT organizacija u Crnoj Gori, koja se bavi isključivo pitanjima seksualnih manjina i javnim zastupanjem.

U junu održana je prezentacija rada organizacije "Commercial Closet" iz Njujorka. Projekcija preko sedam stotina reklamnih oglasa i diskusijom na temu prezentacije LGBT populacije u reklamama sa predsednikom i osnivačem organizacije Majkom Vilkeom održana je u Centru za kulturnu dekontaminaciju u organizaciji Udruženja Pride i Centra za kulturnu dekontaminaciju.

U periodu juni-juli realizovana je medijska kampanja *Živela različitost* u organizaciji Labrisa a uz podršku pojedinih nevladinih organizacija i medija. Kampanja je obuhvatila emitovanje dva radio džingla na devet radio stanica u Srbiji i Crnoj Gori.

U junu Labris je podneo amandman na Krivični zakon Srbije, član 60, kojim se sankcioniše diskriminacija građanki i građana istopolne orijentacije od strane državnih organa. Inicijativu za podnošenje amandmana podržalo je blizu trideset nevladinih organizacija iz SCG.

U junu Labris je javnosti predstavio svoj istraživački izveštaj *Lezbejska i gej populacija u dnevnoj štampi u Srbiji*, za period od 1. jula 2003. do 31. decembra 2003. godine. Analizirano je sedam informativnih dnevnih novina: *Danas, Politika, Večernje novosti, Glas javnosti, Blic, Balkan i Kurir* i dva nedeljnika: *NIN i Vreme*.

U junu održana je konferencija *South East European Regional LGBT Media Initiative*, u Novom Sadu u saradnji udruženja New Age Raibow, Fonda za otvoreno društvo i Soros fondacije.

2004.

U julu u centru Beograda pretučen je menadžer New Age Rainbow i magazina *Dečko* dok se vraćao sa prijateljima sa gej žurke.

U julu u znak solidarnost sa lezbejskom i gej populacijom iz Srbije u Kopenhagenu performans grupa "dunst" organizovala je uličnu akciju protiv nasilja nad gejevima u Srbiji, ispred ambasade Srbije i Crne Gore. Akcija u Kopenhagenu je bila u cilju podsećanja srpske vlade da preuzme prokacije u podršci prava seksualnih manjina u svojoj zemlji.

U julu u Zrenjaninu na fasadi kuće u kojoj se nalaze prostorije ženske nevladine organizacije Zrenjaninski edukativni centar osvanuli grafiti: "Za Srbstvo bez pedera" i "Pederi nisu ljudi".

U tom periodu organizacija *Obraz* kao odgovor na Labrisovu kampanju za promociju LGBT prava pokrenula je kontra-kampanju pod nazivom "Bolje sprečiti nego lečiti" u okviru koje su ulice Beograda i Zrenjanina bile oblepljene plakatima iste homofobične sadržine. Organizacije za zaštitu LGBT prava slučaj su prijavile MUP-u a oni se dalje konsultovali sa zamenikom Prvog opštinskog tužioca u Beogradu koji je konstatovao da nema elemenata za krivičnu odgovornost.

U avgustu organizacija *Lambda* pokreće *online* psihološko savetovanište na svojoj web stranici.

U oktobru u organizaciji Labrisa u Beogradu, i u Novom Sadu u prostorijama Ženskih studija i istraživanja održana su dva seminaru posvećena radu sa medijima pod nazivom "Mediji i istopolna orijentacija". Seminaru su deo Labrisovog projekta *Edukacija nevladinih organizacija i medija*, započetog u novembru 2003. godine. Od velikog broja pozvanih novinarki i novinara i medijskih kuća seminaru se odazvalo samo deset novinaraki.

U oktobru održan je seminar *Važno je ne biti sama* za mlade lezbejske aktivistkinje iz država bivše Jugoslavije na Braču, u organizaciji Kuće Seka, sa Brača i Labrisa.

Cilj seminaru je bio da ohrabri i motiviše mlade aktivistkinje, iz gradova u kojima nema LGBT organizacija, na razvijanje pozitivnog identiteta, lezbejsku solidarnost i umrežavanje.

U oktobru osnovana je organizacija *Novosadska lezbejska organizacija - NLO* sa ciljem osnaživanja lezbejki i promocije lezbejske kulture i prava.

U novembru održan je drugi po redu seminar namenjen nevladinim organizacijama o zastupanju LGBT prava u organizaciji grupe Slobodna Duga i COC iz Holandije, u Podgorici. Seminaru su prisustvovala/i predstavnice i predstavnici osam nevladinih organizacija iz Crne Gore i dve LG grupe iz Srbije.

Najavljena konferencija za štampu je otkazana usled pretnji navijača Budućnosti koji su ipak dva dana kasnije ispred zgrade RTV-a CG, napali kamenicama gej aktivistu Atilu Kovača koji je te večeri gostovao na pomenutoj televiziji. Linč pomenutog je sprečilo trideset naoružanih pripadnika MUP-a koji su ga obezbeđivali.

Povodom ovog slučaja nisu se oglasile nevladine organizacije niti mediji u Crnoj Gori.

U decembru u organizaciji Labrisa i Žena u crnom a uz podršku drugih nevladinih organizacija održana je konferencija za štampu povodom Međunarodnog dana ljudskih prava. Konferencija za štampu imala je za cilj isticanje potrebe za donošenjem antidiskriminacionog zakona. O modelu zakona protiv diskriminacije govorile su zagovaračice i zagovarači ženskih, LGBT prava, prava HIV pozitivnih osoba, osoba sa invaliditetom, prava Roma i predstavnik predlagača modela ovog zakona.

U decembru tek osnovana kragujevačka LGBT grupa KOD postala je sastavni deo Lambde.

Tokom decembra Labris je realizovao medijsku kampanju *Živela različitost* koja se sastojala u emitovanju radio džingla na četiri radio stanice u Srbiji.

LEZBEJSKI I GEJ IDENTITET U RATU

LG IDENTITET U RATU

Činiti jednu društveno zabranjenu i stigmatizovanu egzistenciju vidljivom veliki je napor. Taj napor još je veći u vanrednim situacijama, posebno onim u kojima dolazi do potpunog pomeranja i eliminisanja civilnih/demokratskih vrednosti kao što je to slučaj tokom/nakon ratova na teritoriji bivše Jugoslavije.

Kreirajući novi nacionalni/kolektivni identitet, vladajući režim je na neke identitete stavio zabranu. Gej lezbejski identitet je bio među prvima na listi nepoželjnih. Ipak, tokom ratova je činjenje ovih identiteta vidljivim bilo čak i jače nego pre i posle sukoba.

Aktivistima/kinjama mirovnog pokreta iz Srbije, bilo je izuzetno važno da učine vidljivom pre svega lezbejsku i gej solidarnost koja je pristizala sa svih strana: od brojnih pisama podrške, preko pomoći u namirnicama i odeći, do stvaranja azila za dezertere. Ipak, nevidljivost je opet uradila svoje, i u široj javnoj sferi mnoge stvari ostale su nepoznate. Ovaj tekst je mali korak da se važnost gej-lezbejskog pokreta tokom rata učini vidljivom.

Šta su aktivisti/aktivistkinje radili/le tokom rata na osnaživanju LG pokreta?

Iako je teško zamisliti, aktivisti/kinje činili su svoje identitete vidljivim. Ovo nije bio čin samooslobođanja, već je imao širi kontekst – on prelazi granice Jednog i Istog, rušeći barijere nametnutog straha, ulazeći u identitete Drugih i Različitih. Kako je zapisala jedna aktivistkinja "u svetu bolesnom od mržnje, nasilja, konflikata, ratova, izbeglica i siromaštva", radionice na temu lezbejskog identiteta bile su tačke oslobođenja, ne samo za lezbejke već i za sve ostale žene u feminističkom i antiratnom pokretu. U transkriptima sa radionica koje su se bavile lezbejs-

kom egzistencijom, a koje su održavane na međunarodnim skupovima Žena u crnom, primećuje se da su mnoge žene dolazile kako bi se prvi put srele sa lezbejkama i čule njihove priče, kako bi pokušale da u različitostima pronađu jednake vrednosti. Upoznati razliku i pronaći momente ponosa u sopstvenim istorijama bio je imperativ. Koliko god esencijalan u odnosu na istorijski trenutak, vapaj za ljubavlju je bio sredstvo odbrane od zla u kome su lezbejke živele.

Za ove radionice posebno je važan internacionalni karakter. Lezbejski ili gej identitet je bio polazna tačka empatije, solidarnosti i podrške. Na jednoj od radionica Žena u crnom, ovu tezu, veoma jasno, objašnjava Ria, aktivistkinja iz Belgije:

"Lezbejke u Belgiji su odlučile da ne zaborave svoje sestre u ratu... Nekada mi heteroseksulane drugarice iz grupe kažu da ne govorim da sam lezbejka, ali to nije politika mirovnog pokreta kakvog ga ja zamišljam. Etika mirovnog pokreta treba da se zasniva na pravu da svaka žena i svaki muškarac mogu javno da kažu i žive svoju različitost..."

Takođe, zanimljiva je izjava Rachel, aktivistkinje iz Engleske:

"Na nama iz mirovnog pokreta je da dajemo vrednost različitim, jer to je rad na mirovnoj kulturi i da skidamo sramotu sa pojmova kao što su lezbejka, feministkinja, Muslimanka, Srpkinja, Romkinja, Albanka. Za mene je jako važno ono što je rekla Charlotte Bunch: Nijedna žena nije slobodna dok nije slobodna da bude lezbejka."

Sve aktivnosti koje su realizovane po pitanju lezbejskog i gej identiteta, polaze od tri teze, koje je u uvodu za radionicu Lezbejstvo i politička odgovornost, dala Lepa Mladenović:

- Prvo – sve žene na radionici/cama su uključene u širenje politike mira, koja podrazumeva zastupanje etike različitosti.
- Druga teza je feministička polazna tačka da je lično političko.
- Treća je podsticanje žena koje vole žene da prihvate svoju lezbejsku žudnju i kažu sebi i drugima da su lezbejke, što nije uvek moguće.

Ovde je važno istaći da su lezbejke bile uključene u rad mnogih drugih grupa, ne samo lezbejskih, već i feminističkih, humanitarnih, omladinskih, antiratnih, anarhističkih i da su svojim angažmanom nesebično pomagale sve ratom ugrožene ljude na ovim prostorima. Da je angažman imao rezultata potvrđuju brojna zvanična ili alternativna priznanja, od kojih je jedno dobila Lepa Mladenović – nagradu Međunarodne komisije za gej lezbejska prava, Felipa de Suza (Njujork, 1994.)

*

Diskriminacija ima mnogo lica, a izloženi neprestanoj repesiji, politički angažovani gej aktivisti su preduzimali mere, iako za to naizgled nije bilo vreme, da nivo tih diskriminacija smanje. Gej lezbejski lobi Arkadija se tokom rata oglašavao saopštenjima u kojima je ukazivao na diskriminaciju i postojanje LG populacije u svim društvenim sferama:

”...Zaboravlja se da su lezbejke i homoseksualci prisutni u svim slojevima društva: oni su na ulicama, u medijima, fabrikama, mirovnom pokretu, uniformama, svim političkim partijama pa i među članovima SPS-a.”¹

---

1) Saopštenje ARKADIJE izdato 23. marta 1992. godine povodom izjave Radoša Smiljkovića da gej organizacije ugrožavaju građane/ke Srbije.

U drugom saopštenju, izdatom povodom učestalih javnih izjava komandanta Srpske garde, Đorđa Božovića, koji koristi termin homoseksualac da bi diskreditovao dezertere, piše:

”Žene, homoseksualci i lezbejke stvaraju našu istoriju iako su iz historiografije eliminisani. Žene, homoseksualci i lezbejke aktivni su u svim trenutnim nacionalističkim konfliktima, ratovima i mirovnim pokretima, iako to nije društveno vidljivo.”

U pomenutim saopštenjima, često je bilo i duhovitih napomena i opaski:

„Napomena: Vrlo je verovatno da homoseksualaca ima više u Srpskoj gardi ili JNA, nego što ih ima u Arkadiji“²

Tokom ratova u okviru feminističko-antimilitarističke grupe Žene u crnom osnovana je grupa muške podrške koju su osnovala dvojica gej aktivista. Oni su inicirali i podržavali pozivanje na prigovor savesti, štitili sve one muškarce koji su videli rat na drugačiji način, koji su ga odbijali. Takođe, neki od gej aktivista bili su veoma angažovani na osnivanju Sigurne kuće za dezertere u Budimpešti. Kao gej aktivisti, prigovarači savesti, antinacionalisti... ovi muškarci su prolazili kroz veoma teške trenutke torture od strane države i njenih institucija.

*

”Do osnivanja gej lezbejskog lobija Arkadija, o postojanju pokreta za oslobođenje lezbejki i homoseksualaca u Beogradu ili Srbiji ne može se govoriti. Na beogradskoj gej lezbejskog kulturnoj sceni odvijali su se manje više značajni događaji: performansi, projekcije ponekog filma...”³

---

2) Saopštenje ARKADIJE izdato 16. avgusta 1991. godine povodom homofobičnih izjava Đorđa Božovića, komandanta Srpske garde.

3) Iz teksta Ivane Spasić i Dejana Nebrigića ”Lezbejke i homoseksualci: Pohvala drugosti”, koji je objavljen u zborniku Žene za mir, Žene u crnom 1997.

Arkadija je bio prvi pokret za oslobođenje lezbejki i gejeva od stega patrijarhata i političkog isključivanja. Kasnije je grupa prestala sa radom, a tokom svog aktivnog delovanja pretrpela je puno šikaniranja i odbacivanja, među kojima je najpoznatije izbacivanje iz prostorije koju je ova grupa delila sa jednom grupom psihologa koji su se pozivali na tada važeći stav 110 Krivičnog zakona protiv homoseksualnog čina između odraslih osoba.

Ipak, kasnije su se aktivisti/kinje ponovo okupljali/le i stvarali/le nove grupe koje se i danas zalažu za poboljšanje statusa LGBT populacije u Srbiji.

Politička svest da kao Drugačiji žive u fašističkoj državi, od gej i lezbejskih aktivista/kinja stvorio je veliki broj aktivnih boraca za ljudska prava. Činjenica da je LGBT identitet nevidljiv i da se čini još nevidljivijim u konfliktnim i postkonfliktnim situacijama može da bude, ne baš sjajan ali dovoljno jak motiv da se istraje u ideji da svi/sve budemo jednakopravni/ne.

I posle zvaničnog prestanka ratnih sukoba, za gej muškarce, lezbejke i ostale Različite ratovi nisu završeni. Ekspolozija nacionalističke mržnje i homofobije tokom Gay Pride-a 2001. godine, svakodnevno nasilje i diskriminacija, svoju inspiraciju nalaze upravo u anti-vrednostima koje propagira politika rata.

Zato LGBT pokret mora da opstane, da bude brojniji i jači, jer ako se *Različiti skrivaju onda društvo kaže da nema ugnjetavanja, a ugnjeteni se ponašaju kao da to nisu.*⁴

---

4) Traskript sa radionice Lezbejstvo i politička odgovornost, preuzeto iz zbornika Žene za mir.

IZJAVA ZA JAVNOST

**IZJAVA ZA JAVNOST:
POVODOM SMRTI DEJANA NEBRIGIĆA**

DEJAN NEBRIGIĆ – NEPOKORNI GOVOR GEJ-ŽUDNJE

Dejan Nebrigić, jedan od prvih i najistaknutijih gej aktivista u Srbiji, preminuo je u noći 29. decembra 1999. godine, na svoj 29. rođendan. Pretpostavlja se da je reč o ubistvu bez predumišljaja koje je počinio njegov ljubavnik u jednom kritičnom momentu.

Sahranjen je 31. decembra na Katoličkom groblju u Pančevu.

Dejan Nebrigić pojavio se prvi put u javnosti kao pokretač organizovanja ARKADIJE – gej i lezbejskog lobija u Beogradu, krajem 1990. godine. Već sledeće godine pridružuje se akcijama Antiratnog centra kao jedan od osnivača mirovnog časopisa PACIFIK. Po obrazovanju filozof i književnik, po profesiji pozorišni kritičar i pisac, bio je među prvima javno deklarisan gej aktivista u Srbiji, svakako najangažovanija osoba u pokretu za ostvarivanje ljudskih prava homoseksualaca i lezbejki.

Tokom 1992. i 1993. godine u Pacifiku priprema gej i lezbejske strane, kao deo mirovne politke univerzalnosti ljudskih prava. Pored toga, deklarisan anti-fašista, anti-nacionalista i anti-militarista odbija vojnu obavezu, sa dijagnozom da je "homoseksualac". Sa dvadeset tri godine priključuje se ženskoj mirovnoj grupi ŽENE U CRNOM PROTIV RATA, početkom 1993. godine. Sledeće tri godine aktivni je član Žena u crnom. Uređuje i lektoriše časopise "Žene za mir", radi na organizaciji međunarodnih skupova "Ženska solidarnost protiv rata" 1993. i 1994. Tokom 1995. godine radi u Ženskom centru ISIDORA u Pančevu.

Pored toga, uredio je nekoliko feminističkih zbornika i publikacija, redigovao više knjiga, zbornika i časopisa, objavio mnoštvo pozorišnih kritika, eseja i kraćih prozних tekstova, najveći broj u prevodu na mađarski. U novosadskom časopisu Symposion izašao je u

nastavcima, tokom 1997 njegov, prvi srpski gej roman PARIS-NEW YORK, zatim (para)filozofski tekst LAVIRINTSKI REČNIK (1998), a tokom 1998. i 1999. godine objavljuje JUTARNJI DNEVNIK, poslednji prozni rad. Od osnivanja, 1997, bio je stalni saradnik časopisa KulturTreger, a pored toga povremeno je objavljivao radove u feminističkom časopisu ProFemina, te subotičkom književnom časopisu Uzenet. Tokom 1998. i 1999. godine je izvršni direktor Kampanje protiv homofobije – projekta koji se bavi unapređenjem položaja gej i lezbejske populacije u Srbiji koji realizuju Arkadija, Evropsko udruženje mladih Srbije i Fond za humanitarno pravo. U okviru tog projekta, u saradnji sa Fondom, uredio je četiri izveštaja koji sadrže pravnu i sociološku analizu homofobije u Srbiji, medijsko praćenje svih oblika netolerancije prema lezbejskoj i gej populaciji, kao i analitičku bibliografiju tekstova o homoseksualnosti za 1998. godinu. Dejan Nebrigić je prvi gej u Srbiji koji je javno istupio i podneo tužbu zbog ugrožavanja lične bezbednosti motivisane homofobijom. Ovaj sudski proces od istorijskog značaja za gej i lezbejsku populaciju u Srbiji, na žalost nije okončan presudom već ubistvom Dejana Nebrigića.

Tokom svog aktivističkog angažmana, zajedno sa aktivistima i aktivistkinjama Akradije, Labrisa i Kampanje protiv homofobije, organizovao je više javnih tribina povodom Gej i lezbejskog dana ponosa, zatim nekoliko prezentacija Kampanje, i tribinu povodom 50 godina donošenja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima UN. Napisao je mnoštvo apela za javnost koje su ukazivale na katastrofalnu stvarnost gej i lezbejskog života u Srbiji. Jedan je od najčešće intervjuisanih gej aktivista, za koga nije postojala činjenica, ni kritika, koju nije mogao da kaže javno.

Za Dejana Nebrigića pravo na gej i lezbejsku egzistenciju je bilo pitanje života, života koji se opirao samonegaciji, života koji je izabrao osećanje ponosa zbog onoga što jeste, umesto nametanog poniženja, mržnje i nerazumevanja. Nije odbio nijednu priliku da govori protiv homofobije, nacionalizma i fašizma, nije odbio nijedan telefonski poziv izolovanih gej muškaraca koji su tražili podršku za svoju negiranu gej egzistenciju.

Dejan Nebrigić nije ćutao, na svakom mestu bio je gej, sa svojim ljubavnim strastima, očajanjima i žudnjama. "Tragove njihovih konja zavejaće sneg", često je citirao Šekspira, strahujući od neminovne prolaznosti. Ali Dejan Nebrigić je početak još nenapisane istorije gej aktivizma, u kojoj njegovo mesto – zbog svega što je uradio za nas - ne može biti izbrisano.

Beograd, 10. januar 2000.

*ARKADIJA - gej i lezbejski lobby
Fond za humanitarno pravo
Kampanja protiv homofobije
LABRIS - Grupa za lezbejska ljudska prava
Žene u crnom protiv rata*

**LABRIS - LESBIAN HUMAN
RIGHTS ORGANIZATION**

LABRIS – Who Are We?

Labris is the organization that considers the right to different sexual orientation one of the basic human rights and works on the elimination of all forms of violence and discrimination against lesbians and women of different sexual orientation than heterosexual.

Labris – group for promotion of lesbian human rights, was founded in Belgrade in 1995. It originated from the lesbian and gay lobby Arcadia founded in 1990. The work of Labris is based on the principles of feminism.

Goals of Labris

1. Strengthening lesbians and women of different sexual orientation to accept their identities.
2. Promotion of the right to lesbian existence and reducing public homophobia
3. Cooperation on the level of networking with lesbian groups from ex Yugoslavia and gay and lesbian groups in Serbia and Montenegro
4. Work on the change of legislation that would acknowledge the rights of the same- sex oriented people
5. Lobbying non-governmental and governmental organizations to acknowledge lesbian rights as part of human rights

Activities of Labris

WE ORGANIZE: psychological and creative workshops, evenings of poetry, music evenings, educational programs on lesbian and women's rights, video projections, concerts, exhibits, theatre shows, conferences, seminars, manifestations, panel discussions and media campaigns.

WE INFORM: about the activities of Labris, principles of work of Labris, lesbian and gay scene – giving information about other groups, legal changes, etc – over the phone, through e-mail and web site

WE PUBLISH: the lesbian newspaper Labris, leaflets, stickers, postcards, posters, collections of texts, booklets and literary works

WE LOBBY: non-governmental human rights organizations here and abroad, governmental organizations and media

WE COOPERATE WITH: human rights organizations, women's, lesbian, gay organizations here and abroad, and the media.

Major accomplishments of Labris:

- In 1995, we started the first lesbian newspaper in Yugoslavia, the Labris Newspaper
- In 1997, we participated in the organization of the First Lesbian Week held in Slovenia. Lesbian Weeks are gatherings of 40 lesbians from the territories of former Yugoslavia
- In 2000, we organized the Second Lesbian Week
- In 2001 we set up the first lesbian web site in Yugoslavia
- In 2001 we began the “Labris – Lesbian Information Center” project
- In 2001, we organized the first Pride parade in Yugoslavia
- In 2001 we participated in the organization of the Regional Meeting of Lesbians from ex-Yugoslavia, held in Croatia
- In 2002 we participated in the organization of Equal Citizenship seminar for lesbians from ex-Yugoslavia held in Slovenia
- In 2002, we initiated the project “Education of Women’s Groups from Serbia and Vojvodina”
- In 2002, we organized the media campaign “Different Together” in cooperation with Gayten-LGBT and Queeria.
- In 2003, we proposed a bill on same-sex partnerships.
- In 2003, we initiated the project “Education of women’s NGOs, human rights NGOs and the media about lesbian human rights”
- In 2004, we launched a media campaign titled “Long Live Diversity”
- In 2004, we organized a gathering of lesbian activists from the states of former Yugoslavia, “The Third Lesbian Week”
- In 2004, we started a project titled “Education of the media, human rights non-governmental organizations and youth/student organizations about lesbian human rights”.

ORGANIZATIONS WE HAVE COOPERATED WITH

We Would Like to Thank the Following Organizations
from Ex-Yugoslavia for Their Cooperation:

Organizations from Ex-Yugoslavia (in alphabetical order)

The Alternative Circle, Kragujevac
The Anti-Trafficking Action - ASTRA, Belgrade
The Anti-Trafficking Center, Belgrade
Arcadia – The Gay & Lesbian Lobby, Belgrade
The Association for a Women’s Initiative – AŽIN, Belgrade
The Autonomous Women’s Center, Belgrade
The Belgrade Human Rights Center, Belgrade
The Belgrade Circle, Belgrade
Bibija, Belgrade
The Bor Youth BOOM, Bor
The Civilian and Human Rights Center, Skopje
The Girls’ Center, Niš
The Girls’ Center, Užice
The Cultural De-Contamination Center, Belgrade
The Non-Violent Action Center, Belgrade
The Center of New Theatre and Play - CENPI, Belgrade
The Center for a Production of Equality, Novi Sad
The Not-for-Profit Development Center, Belgrade
The Center for Women War Victims, Zagreb
The Women’s Studies Center, Belgrade
The Montenegrin Women’s Lobby, Podgorica
The Roma Children’s Center, Belgrade
Deve, Belgrade
The Youth Hall, Belgrade
Esperanca, Novi Sad
Feministička 94, Belgrade
Fens Theatre, Novi Sad
The Humanitarian Law Center, Belgrade
The Writers’ Forum
The Ethnic Relations Forum, Belgrade
The Civilian Rights’ Forum, Niš
The Women’s Forum of the
Vojvodina Social-Democratic League, Novi Sad
Gayten – LGBT, Belgrade
Gea, Belgrade
The Voice of Difference, Belgrade
The Citizens’ Initiative, Belgrade
The Out of the Circle Group, Belgrade
The 484 Group, Belgrade
The “React!” Group, Belgrade
The Helsinki Human Rights Committee, Belgrade
Hora – The Women’s Emancipation Group, Valjevo
Human Urban Net, Belgrade
The Incest Trauma Center, Belgrade
The Youth Initiative for Human Rights, Belgrade
The Pro-Anarchist Trade Union, Belgrade
The Comparative Law Institute, Belgrade
The Step-Out, Zagreb
JAZAS, Belgrade
Iustitia, Belgrade
The Campaign Against Homophobia, Belgrade
The Kasandra Lesbian Feminist Group, Ljubljana
The Lawyer’s Human Rights Committee – Yucom, Belgrade
Contra, Zagreb

Women's Safe Houses Coordination – The Big Sister House, Brač
The Creative Workshop, Kraljevo
The DamaD Cultural Center, Novi Pazar
The LAMBDA Center for Promotion
& Advancement of LGBT Human Rights, Niš
The Women Voters League, Podgorica,
Lori, Rijeka
The MASSO – Macedonian Association
for Free Sexual Orientation, Skopje
Nandi, Belgrade
The Nansen Center, Belgrade
The Otpor People's Movement
The New Age Rainbow, Novi Sad
The NLO Novi Sad Lesbian Organization, Novi Sad
The Human Rights Committee, Majdanpek,
The Human Rights Committee – Juca, Bor
The Human Rights Committee, Bor
The Human Rights Committee, Negotin
The Human Rights Committee, Niš
The Youth of JAZAS, Belgrade
Pradok, Belgrade
The Queer Studies Programme, Belgrade
Queeria, Belgrade
The Women's Funds' Reconstruction, Belgrade
Rende, Belgrade
The Roma Information Center – RIC, Kragujevac
The Counseling Against Violence in the Family, Belgrade
The Safe Pulse of Youth, Belgrade
The Women's Safe House, Podgorica
ŠKUC-LL, Ljubljana
Free Rainbow, Podgorica
SOS Phone & Girl's Center, Belgrade
SOS Phone for Women and Children
Victims of Violence, Grocka (Belgrade)
SOS Phone for Women and Children
Victims of Violence, Belgrade
SOS Phone, Niš
SOS Phone, Podgorica
The Students' Cultural Center, Belgrade

Taboo, Zrenjanin
The Toplica Initiative, Prokuplje
The Q Association, Sarajevo
The "Pride" Association for the Promotion
of Sexually Different People's Human Rights
The Union of Disabled Students, Belgrade
Big/Small, Pančevo
The Victimology Society of Serbia, Belgrade
The Vojvođanka Regional Women's Initiative, Novi Sad
The Frog
Women at Work, Belgrade
Women in Black, Belgrade
The Women's Lobby, Belgrade
The Women's Alternative Workshop, Kikinda
The Women's Peace Group, Pančevo
The Women's Room, Zagreb
The Women's Studies and Research, Novi Sad
The Women's Studies, Niš
The Women's Center, Užice
The Women's Forum Negotin, Negotin
The Women's Space, Niš
The Zrenjanin Educational Center, Zrenjanin
The Post-Pessimists, Belgrade

International organizations (in alphabetical order)

ACCEPT, Romania
Amnesty International
Astraea, Lesbian Foundation For Justice
Canadian Human Rights Foundation, Canada
CED – Euroregional Center for Democracy, Romania
COC – Center for Culture and Leisure, The Netherlands
DOMIKS, lesbian-feminist organization, Italy
Droits Democratie, Canada
Forum – Gay / Lesbian Hriscan groups
FOS - Fund for an Open Society
G.L.A.S. – Group for Free Social Assertion, Romania
Global Fund for Women, USA
Heart and Hand Fund, USA
Hivos, The Netherlands
IGLHRC - International Gay and Lesbian Human Rights
Commission
IGLYO - International Gay and Lesbian Youth Organization
IHLIA – International Homo/Lesbian Informationcenter and
Archives, The Netherlands
ILGA - International Lesbian and Gay Association
International Lesbian and Gay Cultural Network, Sweden
Lesbian ConneXion/s, The Netherlands
Mama Cash, The Netherlands
Network of East-West Women Book & Journal project, USA
NGLTF - National Gay and Lesbian Task Force, USA
NLGF - National Lesbian and Gay Federation,
Republic of Ireland
OSCE – Organization for Security and Cooperation in Europe
Our Munich, Germany
OUTFront Program, USA
RSFL – The Swedish Federation for Lesbian and Gay Rights,
Sweden
Schorer Stiftung – Gay and Lesbian Health Center, The Netherlands
Star Delphi International, USA
Stiftung Frauen, Austria
The Green Party, Belgium
The Green Party, North Rhein-West Phalia, Germany
The Swedish Helsinki Committee for Human Rights, Belgrade

Domestic media: (in alphabetical order)

Album, Sarajevo
Asocijacija nezavisnih medija
Balkan
Danas
Građanski list, Novi Sad
Index, Novi Sad
Multi Radio, Novi Sad
Politika
Radio 021, Novi Sad
Radio 202, Belgrade
Radio Boom 93, Požarevac
Radio Fedra, Zrenjanin
Radio Kojot, Zrenjanin
Radio Montena M, Podgorica
Radio Negotin
Radio Niš
Radio Pančevo
Radio Pirot
Radio Polimlje, Prijepolje
Radio Požega
Radio Primus, Bajina Bašta
Radio Sokobanja
Radio Sombor
Radio Subotica
Radio Užice
Radio Zrenjanin
RTV B92, Belgrade
RTV Krajina, Bajina Bašta
Samostalna televizija i radio Negotin
Staff radio, Leskovac
Them, Novi Sad
Vreme

KONTAKTI

KONTAKTI LGBT ORGANIZACIJA U SRBIJI I CRNOJ GORI

LABRIS – organizacija za lezbejska ljudska prava
(Beograd)

e-mail: labris@eunet.yu
tel: +381 11 3444 950
tel/fax: + 381 11 459 604
mob: +381 63 8 513 170
www.labris.org.yu

GAYTEN – LGBT
(Beograd)

e-mail: gtnlgtb@yahoo.com; gayten@gmail.com
tel: +381 11 2623 159
www.gay-serbia.com

ISTOPOLNE STUDIJE

(Beograd)

e-mail: Miodrag@valleyalley.co.uk

QUEERIA – LGBT

(Beograd)

e-mail: info@queeria.org.yu

tel: +381 64 1 427 840

www.queeria.org.yu

**LAMBDA - Centar za promociju i unapređenje LGBT ljudskih
prava i Queer kulture**

(Niš i Kragujevac)

e-mail: lambda@lambda.org.yu

tel: +381 18 515 907

www.lambda.org.yu

NLO – Novosadska lezbejska organizacija
(Novi Sad)

e-mail: believenlo@yahoo.com
tel: +381 64 1 378 668

SLOBODNA DUGA
(Podgorica)

e-mail: freerainbow@cg.yu
tel: +381 67 353 752; 067 420 317
www.freerainbow.cg.yu

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316.837:061.2(497.11)"1990/2005"
305-055.3(497.11+397.16)"1990/2005"

PRVO je stiglo jedno pismo : petnaest godina lezbejskog i gej aktivizma u Srbiji i Crnoj Gori : 1990/2005 / [prevod na engleski jezik Miodrag Kojadinović ; uredila Ljiljana Živković]. - Beograd : Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava, 2005 (Beograd : Standard2). - 59, 59 str. ; 20 cm

Nasl. str. prištampanog engleskog prevoda :
First There was a Letter. - Oba rada
štampana u međusobno obrnutim smerovima. -
Tiraž 500.

ISBN 86-904143-5-5

a) Лабрис - организација за лезбејска
људска права (Београд) b) Хомосексуалност
- Друштвени аспект - Србија и Црна Гора -
1990-2005 c) Хомосексуалност - Жене -
Србија и Црна Гора - 1990-2005
COBISS.SR-ID 127125260